

SPRAWOZDANIA

STUDIA ELCKIE
10(2008)

Sprawozdanie z konferencji naukowej nt. „Kościół rzymsko-katolicki na Warmii i Mazurach po 1945 r.” Pisz, 13 czerwca 2007 r.

13 czerwca 2007 r. w sali Muzeum Ziemi Piskiej w Pisz (piwnice Ratusza) odbyła się konferencja naukowa poświęcona dziejom Kościoła rzymsko-katolickiego na Warmii i Mazurach po 1945 r. Zorganizowało ją Muzeum Ziemi Piskiej w Pisz we współpracy z Biurem Edukacji Publicznej Instytutu Pamięi Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu – Oddziału w Białymstoku. Udział w niej wzięli m. in. księża, nauczyciele historii, wiedzy o społeczeństwie i języka polskiego oraz młodzież piskich szkół średnich – łącznie ok. 50 osób.

Po przywitaniu zgromadzonych gości przez Dietmara Serafina, gospodarza domu, konferencję otworzył i obrady poprowadził Waldemar Brenda, pracownik Muzeum Ziemi Piskiej.

Jako pierwszy z prelegentów głos zabrał dr hab. Jan Żaryn z Warszawy. Tematem jego wystąpienia były relacje państwo-Kościół w Polsce w latach 1945-1989. Swój referat podzielił na pięć części, odpowiadających okresom charakterystycznych dla wzajemnych relacji pomiędzy władzą ludową a kościołem rzymsko-katolickim w Polsce. W pierwszym podokresie, omówionym pod tytułem „Polityka wzajemnego mijania się”, trwającym w latach 1945-1949, prelegent zwrócił uwagę na naczelną zasadę komunistów w Polsce, wyrażoną słowami Bieruta „od Kościoła wszędzie, do Kościoła nigdzie”, i jej powolne wcielanie w życie. Drugi podokres to lata 1949-1956. Prof. Żaryn określił je jako „próbę totalnego podporządkowania Kościoła przez władzę ludową” i jednocześnie nazwał je najniebezpieczniejszymi dla Kościoła (uwięzienie i represjonowanie ok. 1000 duchownych, uwięzienie Prymasa Tysiąclecia, represje administracyjne). Trzeci podokres mieści się w latach 1956-1968. Został nazwany „Kontrofensywa”. Podkreślono w nim rolę Kościoła, który swoimi inicjatywami powoli spychał komunistów z piedestału życia społecznego (Wielka Nowenna). Tutaj zacytowano

też słowa prof. Z. Zielińskiego: „gdyby nie Wielka Nowenna i Mile-
nium, nie byłoby Solidarności”. Czwarty podokres, trwający w latach
1968-1978, to stopniowy upadek autorytetu władzy ludowej (Wybrzeże
1970) i wzrost autorytetu Kościoła, chociaż w tym samym czasie docho-
dzi do znacznego rozrostu organizacji i działań Wydziału IV MSW, słu-
żących rozbijaniu Kościoła w Polsce. Ostatnią część prelegent poświęcił
okresowi 1978-1989. Kościół, wg mówcy, jawi się w tym czasie jako
doradca i mediator społeczny. Charakterystyczne jest przy tym
to, iż Kościół na przestrzeni wieków reagował na pewne wydarzenia
społeczne raczej *post factum*, w przypadku Solidarności włączył się
w tę akcję dynamicznie i na bieżąco.

Drugim prelegentem był ks. prof. dr hab. Andrzej Kopiczko
z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Tytuł jego wystąpienia
brzmiał „Kościół katolicki na Warmii i Mazurach po 1945 r.” Mówca
skoncentrował się na przybliżeniu słuchaczom następujących kwestii:
początki polskiej administracji państwowej, przejście od niemieckiej
do polskiej administracji kościelnej, niszczenie podstawy materialnej
Kościola (w tym zabór mienia kościelnego, utrudnianie budowy i re-
montów, przejmowanie świątyń poewangelickich), napięcia w polityce
wyznaniowej oraz laicyzacja życia społecznego (usuwanie religii
ze szkół, likwidacja kaplic w szpitalach, cenzura publikacji, utrudnienie
tworzenia placówek duszpasterskich). Jako pewne ciekawostki histo-
ryczne podał, iż w latach 1945-1989 na terenie diecezji warmińskiej zdo-
łano wybudować tylko trzy świątynie (był to ewenement w skali całej
Polski), oraz to, iż w pierwszych latach funkcjonowania seminarium
olsztyńskiego jego alumni wywodzili się głównie spoza z terenu diecezji
warmińskiej. Do 1970 r. tylko dziesięciu wyświęconych diakonów po-
chodziło z terenu macierzystej diecezji.

Po krótkiej dyskusji i przerwie na kawę głos zabrał dr Krzysztof
Sychowicz, pracownik białostockiego IPN-u. Pierwotnie tytuł jego wy-
stąpienia miał brzmieć: „Bezpieka wobec Kościoła na Warmii i Mazu-
rach w latach siedemdziesiątych XX w.” Prelegent zmienił jednakże
tematykę wystąpienia i poświęcił je w całości dokumentom bezpieki
obrazującym Kościół na Warmii i Mazurach w roku 1980. W tym czasie
Służba Bezpieczeństwa zajmowała się m. in. sondowaniem wśród księży
kandydata na urząd Prymasa Polski po kard. Wyszyńskim (na rok przed
jego śmiercią!) i trafnym wytypowaniem na to stanowisko bpa Józefa
Glempa, działalnością kurii biskupiej w Olsztynie, inwigilacją ducho-

wieństwa, a zwłaszcza tych księży, którzy angażowali się w ruch solidarnościowy.

Kolejny referat, zatytułowany „Walka o dusze młodzieży. Ruch Światło-Życie” wygłosił mgr Andrzej Zadroga, nauczyciel historii z Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Piszcu. Całość wystąpienia podzielił na trzy części. W pierwszej skoncentrował się na życiu i działalności ks. Franciszka Blachnickiego, twórcy ruchu Światło-Życie, drugą poświęcił dziejom tej organizacji w Polsce, a trzecią wspólnocie oazowej w Piszcu. Po prelekcji wywiązała się ożywiona dyskusja. Dotyczyła ona głównie ostatnich chwil życia założyciela ruchu oraz roli, jaką odegrało małżeństwo Gontarczyków w organizacji i życiu Blachnickiego. Mówca zwrócił uwagę na głęboką metamorfozę tych ludzi, jaką oni przeszli po śmierci Blachnickiego: od gorliwych propagatorów idei katolicyzmu i ruchu po udział w grupach feministycznych, socjalistycznych i antykościelnych.

Następnym prelegentem był mgr Waldemar Brenda. Zaprezentował on temat „Parafia rzymsko-katolicka w Piszcu po II wojnie światowej”. Zanim jednak przedstawił dzieje parafii po 1945 r., zwrócił uwagę na przeszłość tych ziem. Na początku XVI w. pozostała przy katolicyzmie ludność piska korzystała z kościoła na równi z protestantami, później jednak praktyki tej zakazano i wówczas katolicy, których przydzielono do parafii w odległej Świętej Lipce, odprawiali nabożeństwa po domach. W 1869 r. społeczność katolików w Piszcu otrzymała własnego duszpasterza. Był nim ks. Bernard Błazej. Dnia 21 lipca 1870 r. erygowano tu placówkę duszpasterską. Miejszem zgromadzenia liturgicznego była kaplica pw. Najświętszego Serca Jezusowego, wniesiona w 1869 r. Od 1884 r. do 1897 r. nie było w Piszcu duszpasterza z braku kapłanów. Wówczas proboszczowie ze Szczytna i Ełku odprawiali tu nabożeństwa co drugą niedzielę. Nowa kaplica wraz z plebanią została poświęcona w 1921 r. W czasie II wojny światowej została ona zupełnie zniszczona.

Symposium kończył referat ks. dra Wojciecha Guzewicza, wykładowcy Wyższego Seminarium Duchownego w Ełku. Omówił on zarys dziejów diecezji ełckiej w związku z przypadającą na 25 marca 2007 r. piętnastą rocznicę powstania diecezji. Mówił on m. in. „Wprawdzie 15 lat nie jest to jeszcze jubileusz, ale warto pochylić się nad minionym czasem, ponieważ obfitował on w bogactwo wydarzeń i ludzi. Wspomnieć tu chociażby należy powołanie do życia podstawowych instytucji diecezjalnych czy kodyfikacja prawa diecezjalnego. Co prawda bliskość

SPRAWOZDANIA

niektórych wydarzeń, a w niektórych wypadkach jeszcze ich działanie się nie pozwala na dokonanie dogłębnej i szerszej analizy, ale rzuca pewne światło na obraz tego młodego Kościoła. Przedstawiony tu zarys dziejów diecezji ełckiej porusza najważniejsze sprawy dla diecezji, jak organizacja i struktura diecezji, demografia, w tym duchowieństwo i życie zakonne, I Synod Diecezji Ełckiej, budownictwo i zabytki sakralne, instytucje kościelne (Kuria Biskupia, Wyższe Seminarium Duchowne, Sąd Biskupi, Caritas), środki społecznego przekazu, instytucje teologiczne i szkoły katolickie oraz główne kierunki duszpasterstwa”. Przedstawiony materiał nie wyczerpał całości zagadnienia, raczej sygnalizował najważniejsze jego elementy, ale z pewnością znacznie przybliżył Słuchaczy historię diecezji. Po tym referacie nastąpiła krótka dyskusja i zamknięcie obrad.

Ks. Wojciech Guzewicz